

**ArcheoPro Archeologisch rapport
Nr. 17033**

**Thermae 2000,
Gemeente Valkenburg a/d Geul.
Bureauonderzoek - ADDENDUM**

Rob Paulussen

September 2022

ArcheoPro

ArcheoPro Archeologisch rapport Nr. 17033

Thermae 2000, Gemeente Valkenburg a/d Geul. Bureauonderzoek - ADDENDUM

Colofon	
Opdrachtgever:	Zoom Industries
Status:	Versie 27-09-2022
Projectcode :	17-034
Bestandsnaam :	ArcheoPro, Thermae 2000, Valkenburg, 2022 09 27
Archis melding (OM nummer):	4547643100
Bevoegd gezag:	Gemeente Valkenburg aan de Geul
Opslagplaats documentatie:	Provincie Limburg, e-Depot, Archis
ISSN:	1569-7363
Auteur(s):	Rob Paulussen
Projectleider :	Rob Paulussen
Onderaannemers:	nvt
Autorisatie:	Drs. R.P.A. Paulussen, senior prospector
	
Uitgegeven door ArcheoPro © Copyright 2014 ArcheoPro, Eijsden	
ArcheoPro Sint Jozefstraat 45 NL 6245 LL Eijsden Nederland	Tel : 0(0 31) 43 3672586 Fax: 0(0 31) 43 3672585
Kamer van Koophandel Limburg: 14117581 e-mail: info@archeopro.nl www.archeopro.nl	

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
1. Inleiding	4
2 Resultaten aanvullend onderzoek.....	6
2.1 Aard van de ingreep.....	6
2.2 Archeologische verwachting	9
3 Conclusie en advies.....	15
Verklarende woordenlijst.....	16
Archeologische tijdschaal	16
Literatuur	17

1. Inleiding

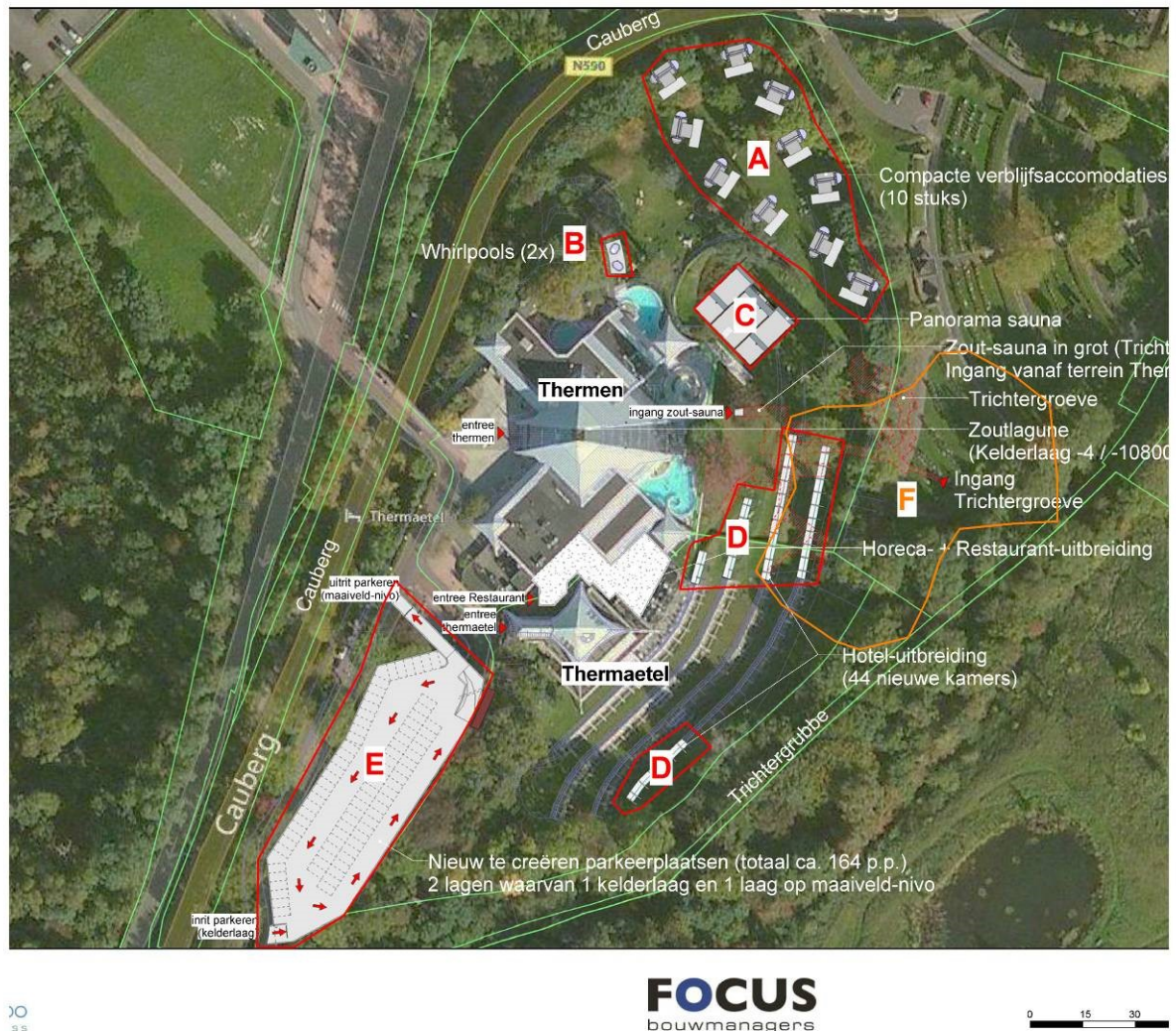
In de periode april/mei 2017 is door ArcheoPro een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied van Thermae 2000 (Cauberg) te Valkenburg (gemeente Valkenburg a/d Geul). Het archeologisch onderzoek betrof een bureaustudie met een terreininspectie (zie ArcheoPro rapport 17033 d.d. 19-07-2017).

Tot op heden is het plangebied in gebruik als kuuroord en thermencomplex. Het planvoornemen bestond in 2017 uit de uitbreiding van het Thermae 2000 complex binnen een zestal deelgebieden A t/m E (figuur 1 in ArcheoPro rapport 17033). De uitbreiding betrof de bouw van enkele (buiten)sauna's, whirlpools, horecagelegenheid, een aantal hotelkamers en losstaande verblijfslocaties en de uitbreiding van de parkeerplaats met een kelderlaag. Locatie F betrof de bouw van een zoutlagune en sauna in de ondergrondse Trichtergröve. Deze herinrichting van het plangebied is nog altijd van toepassing.

Volgens het destijds opgestelde gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor de deelgebieden A t/m D op de steile en grotendeels geterrasseerde dalhelling een lage archeologische verwachting voor wat betreft de aanwezigheid van archeologische (nederzettings)resten daterend vanaf het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Voor het vlakkere deelgebied E geldt een middelhoge archeologische verwachting.

Geadviseerd is om enkel ter plaatse van deelgebied E (parkeerplaats) een verkennend booronderzoek uit te voeren ter bepaling van de actuele bodemopbouw en in hoeverre deze nog dusdanig intact is dat hier behoudenswaardige archeologische resten kunnen voorkomen. Met betrekking tot de overige deelgebieden A t/m D is destijds geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Onderhavig addendum behoort bij het voornoemde ArcheoPro-rapport 17033. Aanleiding voort het opstellen hiervan is een uitbreiding van de beoogde herinrichting van het plangebied.

Figuur 1: De plankaart van het plangebied uit 2017 met daarop aangeduid de verschillende deellocaties A t/m E waar ingrepen zouden moeten gaan plaatsvinden. De uitbreiding ter plaatse van deellocatie C is inmiddels gerealiseerd.¹

A - losstaande verblijfslocaties

B - whirlpools

C - (buiten)sauna's

D - horecagelegenheid en een aantal hotelkamers en de

E - uitbreiding van de parkeerplaats met een kelderlaag.

F - bouw van een zoutlagune en sauna in de ondergrondse Trichtergroeve.

¹ bron: figuur 2 in ArcheoPro rapport 17033.

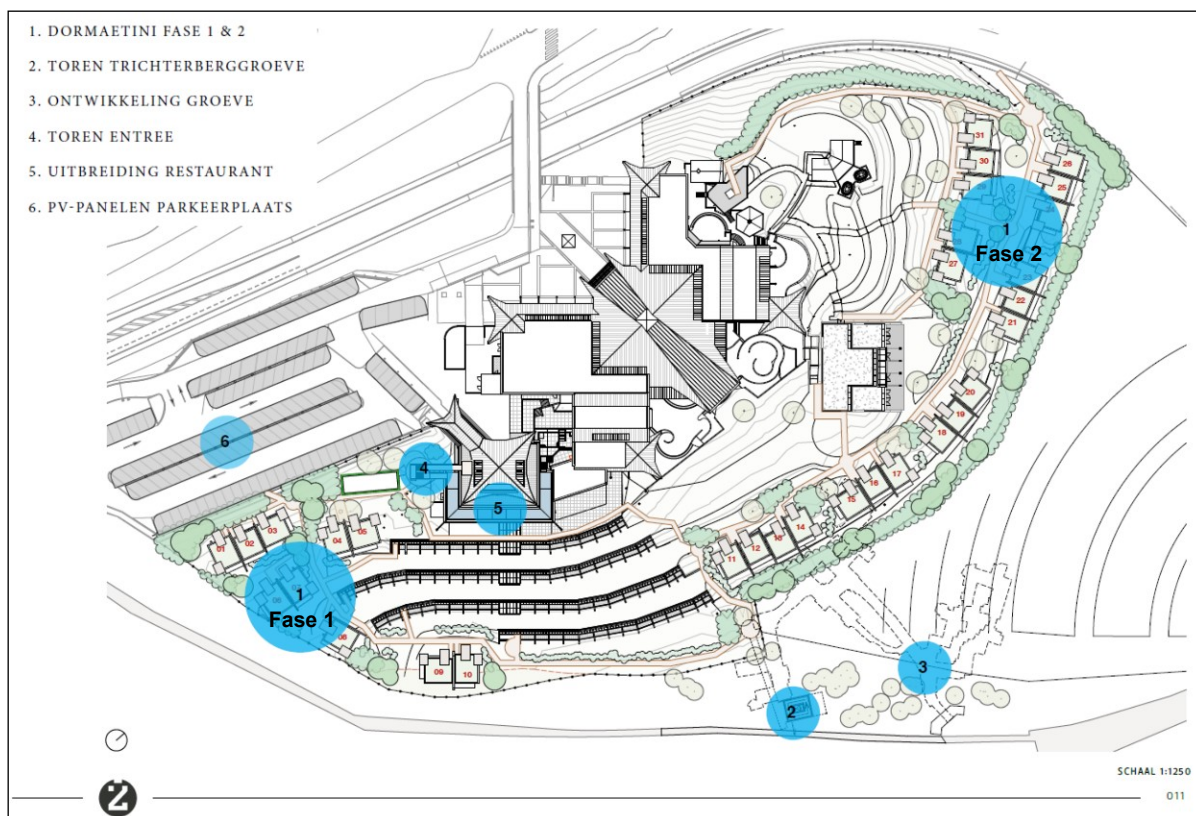
2 Resultaten aanvullend onderzoek

Op 22 september 2022 is een aanvullende analyse verricht naar de actuele planvoornemens en naar de mogelijke effecten hiervan op eventuele archeologische resten. Hiervoor is gebruik gemaakt van documenten met plantekeningen die door de opdrachtgever ter beschikking zijn gesteld en een terreininspectie. Inzake de bouw van de belvédère-toren in de Trichtergrubbe is overleg gepleegd met dhr. F. Brounen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en dhr. J. Orbons (Souterrains).

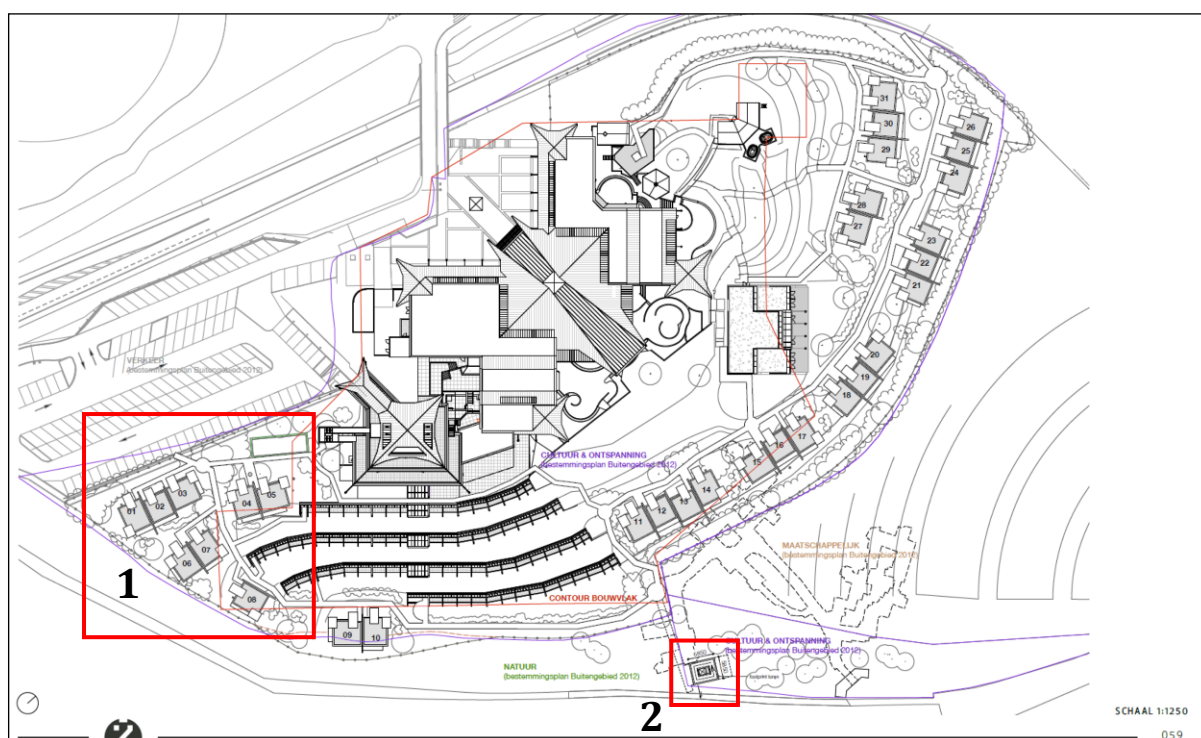
2.1 Aard van de ingreep

Figuur 2 toont het plangebied met de verschillende nog opnieuw in te richten zones. Aangaande de parkeerplaats (figuur 1 locatie E, figuur 2, locatie 6) wordt in het masterplan niet meer gesproken over een kelderlaag, enkel nog het plaatsen van PV-panelen. De archeologisch gezien mogelijk relevante afwijking ten opzichte van het plan uit 2017 is tweeledig (figuur 3):

1. De bouw van zogenaamde *dormaetini* bestaande uit meerdere bungalow gastenverblijven (hotelkamers) in de zone tussen de oorspronkelijke locaties D en E. Het betreft bouwfase 1 (zie figuur 2). Hier worden tien verblijfseenheden gerealiseerd. In 2017 was deze zone nog niet geselecteerd (zie figuur 1). Figuur 4 toont de dwarsdoorsnede van de bouwconstructies op de bestaande helling. Elke eenheid wordt circa 40 m² groot. Fundering vindt plaats op palen. Er wordt hier ten behoeve van de realisatie 207 m³ grond afgegraven over een oppervlakte van 320 m².
2. De bouw van een belvédère-toren in de Trichtergrubbe met toegang tot de onderliggende Trichtergroef (figuur 2, locatie 2).
In 2017 maakte deze toren nog geen deel uit van het plan. De bouw vindt plaats buiten het huidige Thermae 2000 terrein in de aangrenzende Trichtergrubbe. Via de toren wordt er een verticale toegang gecreëerd naar de onderliggende Trichter kalksteengroef. De oorspronkelijke toegang tot de groef met voormalig grottenaquarium bevindt zich iets verder oostelijk. Deze wordt gerenoveerd. De toren wordt gerealiseerd aan de voet van de noordelijke wand van de Trichtergrubbe en krijgt een grondoppervlak van 40 m². Ten behoeve van de bouw wordt 450 m³ grond ontgraven waarvan 315 m³ kalksteen ("mergel").
Figuur 5 toont de dwarsdoorsnede van de bouwconstructie. Figuur 6 toont een bovenaanzicht van de situering van de belvédère-toren met de hoogtelijnen.

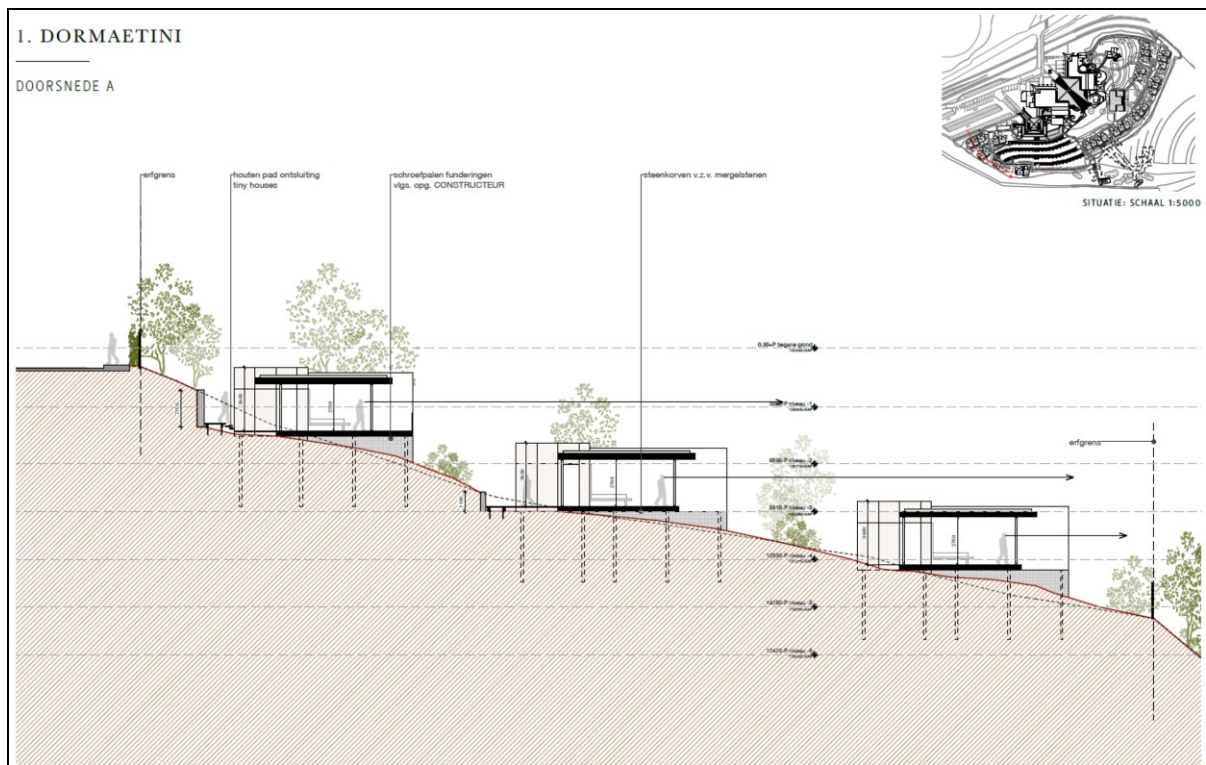
Figuur 2: Plattegrond van het plangebied met de verschillende herinrichtingszones.²

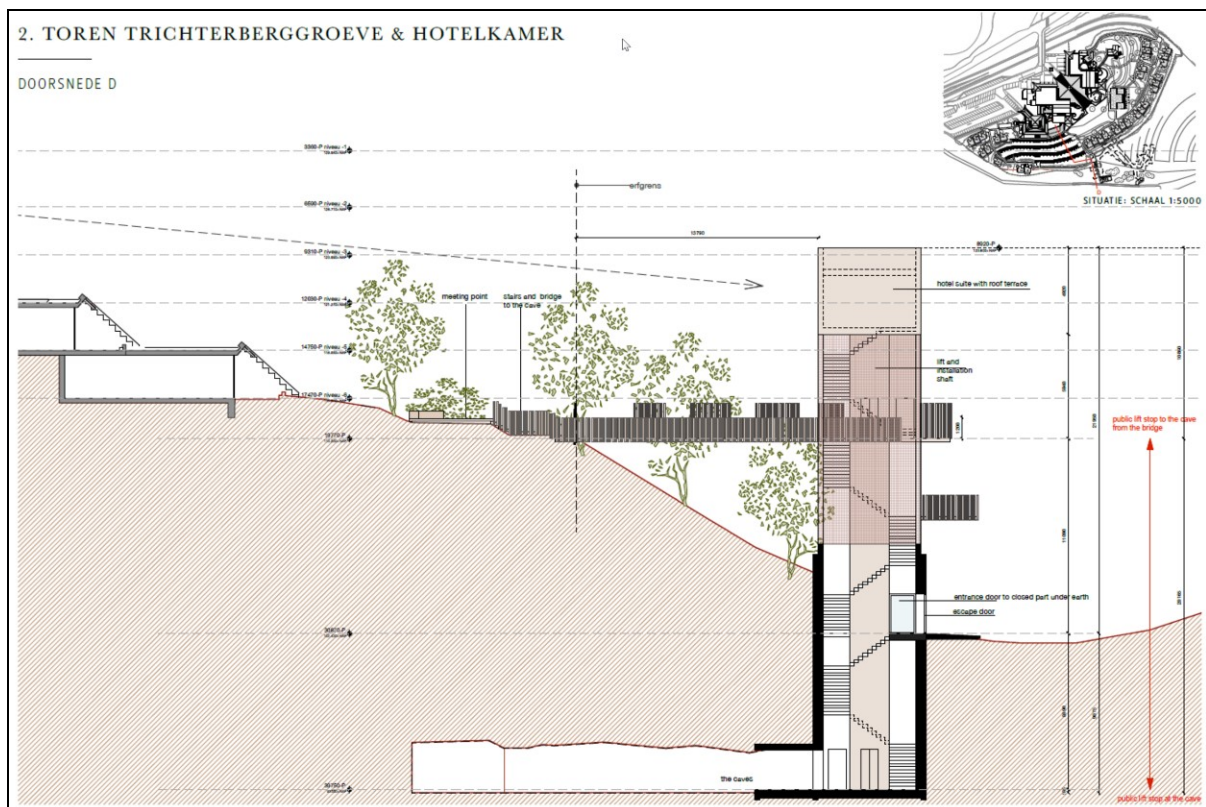
Figuur 3: Toegevoegde herinrichtingszones waar sprake kan zijn van archeologisch relevante ingrepen. 1 = dormaetine fase 1, 2 = belvédère-toren³

² Masterplan Thermae 2022-2024 p. 11

³ Bron ondergrond: Masterplan Thermae 2022-2024 p. 59

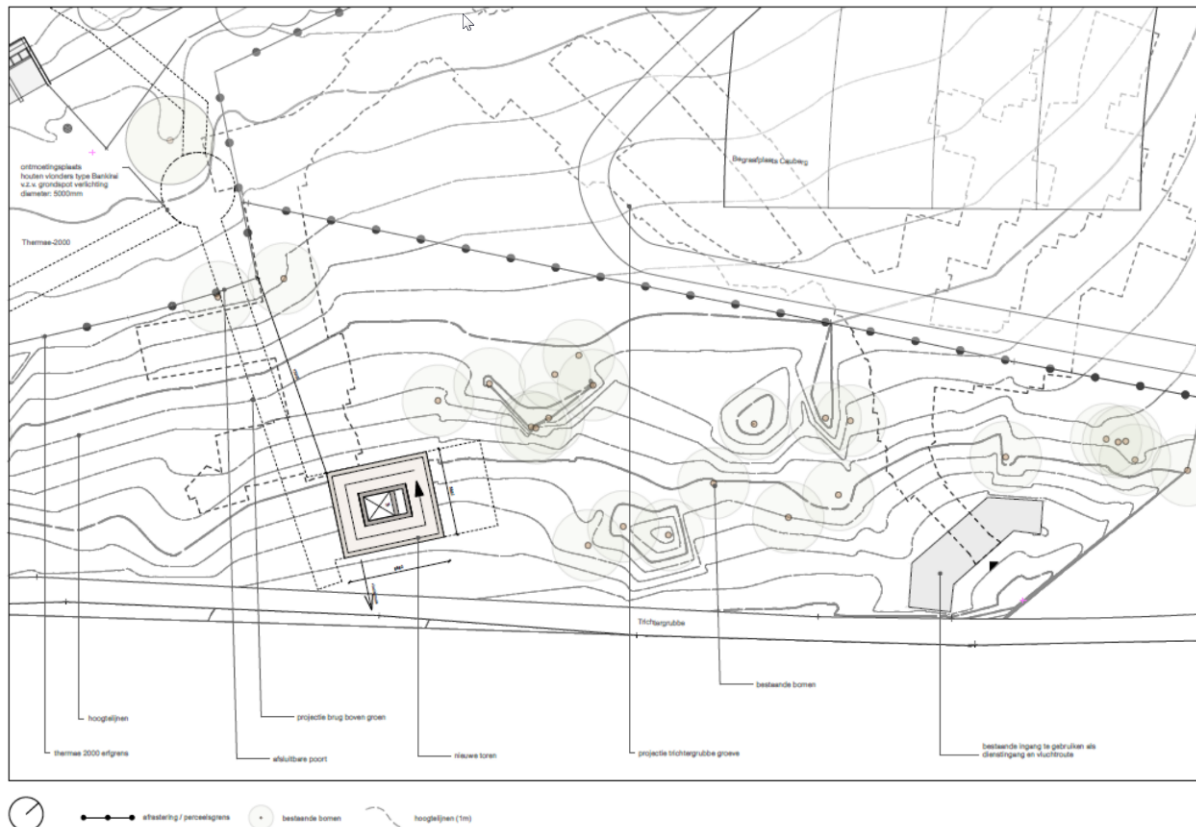
Figuur 4: Dwarsdoorsnede dormaetini fase 1.⁴

Figuur 5: Dwarsdoorsnede Belvedere-toren.⁵

⁴ Masterplan Thermae 2022-2024 p. 20

⁵ Masterplan Thermae 2022-2024 p. 29

Figuur 6: Situering van de Belvedere-toren op hoogtelijnenkaart.⁶

2.2 Archeologische verwachting

Ten behoeve van een aanvullende archeologische verwachting met betrekking tot de beide in paragraaf 2.1 genoemde en beschreven toegevoegde herinrichtingszones "dormetini fase 1" en "belvédèretoren".

Dormetini fase 1

De dormetini bungalows liggen op een (zeer) steile dalhelling die in zuidoostelijke richting afloopt naar het Geuldal (figuren 7, 8 en 9). Op de helling komen plaatselijk kleine terrasvormige plateaus voor die duiden op menselijk ingrijpen in het hellingprofiel.

Op het moment van de terreininspectie is het terreindeel grotendeels ontdaan van vegetatie.

Delen van het maaiveld liggen braak. Tijdens een extensieve oppervlaktekartering zijn Maasgrind, puinfragmenten en stukken vuursteen aangetroffen (figuur 10). Het Maasgrind is kenmerkend voor natuurlijke hellingafzettingen. De vuursteen is nagenoeg onverweerd, vertoont geen bewerkingskenmerken en behoort niet tot de oorspronkelijke hellingafzettingen. Samen met de puinfragmenten lijkt deze van elders afkomstig te zijn en mogelijk tijdens de constructie van de parkeerplaats op de helling terecht gekomen.

Plaatselijk zijn op de helling binnen het deelgebied bodemontsluitingen. In één van deze ontsluiting (figuur 9) is een grindhoudende, zandige leembodem vastgesteld met een AC-

⁶ Masterplan Thermae 2022-2024 p. 28

profiel. Het betreffen relatief jonge hellingafzettingen zonder holoceen leembrikgrondprofiel.

Op basis van deze waarnemingen geldt voor het deelgebied “dormaetene fase 1” een lage archeologische verwachting.

Belvédère-toren

De belvédère-toren is in de noordwand van de Trichtergrubbe gepland. Op de archeologische verwachtingskaart ligt de geplande toren in een zone met een lage trefkans wat betreft nederzettingen maar met kans op aanwezigheid van een bijzondere dataset. Op de steilranden langs de Geul zijn dit gebieden waar de trefkans zeer hoog is dat mijningangen en groeves uit het neolithicum kunnen worden aangetroffen.⁷

Grubben in het Zuid-Limburgse lössgebied zijn langgerekte dalvormige laagtes die vanaf de plateau richting de beekdalen lopen. Kenmerkend zijn de veelal steile, hoge wanden als gevolg van de diepe insnijding en relatief smalle dalbodem. Men dient de grubben te onderscheiden van droogdalen. De laatste zijn breder met één of twee meer glooiende dalwanden. De droogdalen zijn ontstaan onder periglaciaire omstandigheden gedurende het Weichselien door erosie als gevolg van afstromend regen- en smeltwater en solifluctie. Grubben zijn erosiedalen en omtrent hun ouderdom bestaat onzekerheid. Ze kunnen uit het Weichselien dateren maar evengoed pas uit de middeleeuwen toen droogdalen als transportroute werden gebruikt en door het gebruik in combinatie met hellingafwaarts stromend regenwater zich steeds dieper insneden.

In sommige grubben zijn resten prehistorische vuursteenwinning aangetroffen, zoals in de Schone Grub in het Savelsbos bij Rijckholt en in de Sibbergrubbe bij Valkenburg. Dergelijke resten tonen een relatief hoge ouderdom van de grubben aan.

De Trichtergrubbe vertoont een zeer smal dwarsprofiel met een breedte van slechts circa twee meter aan de basis en circa 35 meter aan de top. De langgerekte, diepe insnijding in de plateaurand doet vermoeden dat de Trichtergrubbe in oorsprong een oude verbindingsroute is tussen Geuldal (Valkenburg) en plateau, die is ontstaan door eeuwenlang gebruik en geen periglaciaal droogdal. In die zin neigt de Trichtergrubbe meer naar een holle (voetgangers)weg.

Figuur 12 toont een uitsnede van het AHN-hoogtebeeld met daarop weergegeven de situering van de Trichtergrubbe en de geplande Belvédère-toren. Naast de locatie voor de belvédère-toren toont het AHN-beeld een cirkelvormige laagte. Deze laagte kon tijdens de veldinspectie niet worden waargenomen. Op de hoogtelijnenkaart zijn eveneens een tweetal laagte ingetekend tussen de geplande toren en de huidige groevetoegang. Deze komen echter niet overeen met het AHN-beeld.

Vooralsnog kan geen uitspraak worden gedaan over de aard, ontstaanswijze en eventuele cultuurhistorische betekenis van dit reliëfelement. Vanwege de ligging zal de bouw van de toren een destructief effect hierop kunnen hebben.

Vanwege de onzekerheid over het ontstaan en de ouderdom van de Trichtergrubbe kunnen echter resten van prehistorische vuursteenwinning niet op voorhand worden uitgesloten. Echter, zowel de Trichtergroef als de Trichtergrubbe zijn aangelegd in c.q. doorsnijden de kalksteen van Meerssen. In deze kalksteen komen weliswaar vuursteenlagen voor boven het niveau van de Trichtergroef, maar tot op heden uitgevoerd onderzoek naar

⁷ Van Wijk en Orbons 2009

prehistorische vuursteenwinningszones heeft aangetoond dat een dergelijke exploitatie niet in de kalksteen van Meerssen heeft plaatsgevonden. De archeologische verwachting met betrekking tot prehistorische vuursteenwinplaatsen in de wanden van de Trichtergrubbe wordt derhalve als laag beoordeeld.⁸

In verband met de aanleg van de belvédère-toren wordt er wel nadrukkelijk op gewezen dat onder de Trichtergroef de Gemeentegrot ligt. Deze lager gelegen groef wordt juist op de plek van de toekomstige toren gekenmerkt door de aanwezigheid van een cultuurhistorisch gezien uiterst waardevol, nog vrijwel intact 18e tot 19e eeuwse ondergrondse groevelandschap.

Figuur 7: Deelgebied 1 (dormaetini), zicht in westelijke richting op de noordhelling.

Figuur 8: Deelgebied 1 (dormaetini), zicht in oostelijke richting.

⁸ Felder 1998, Felder en Felder 2002

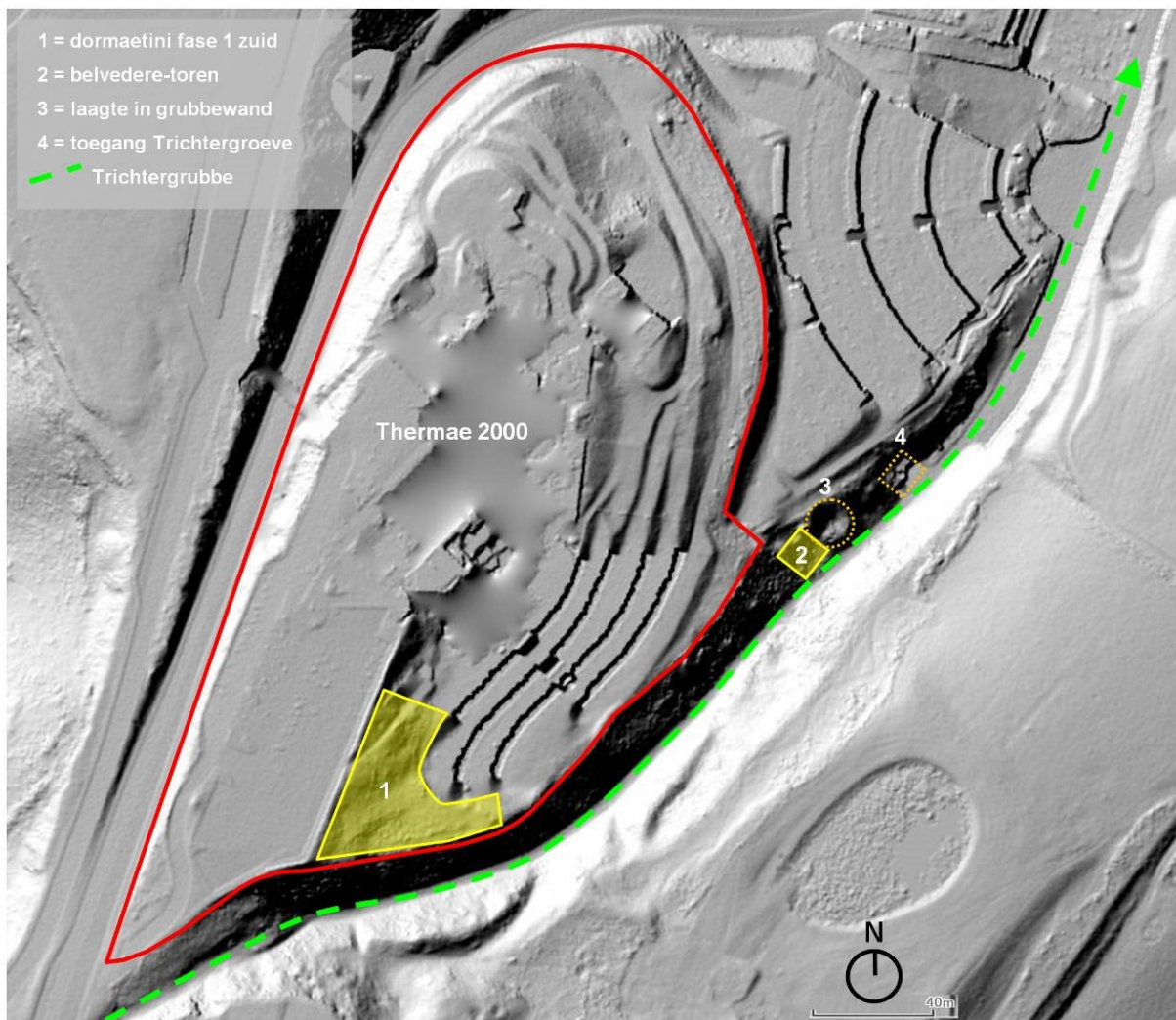
Figuur 9: Deelgebied 1 (dormaetini), noordhelling met bodemopbouw in recente ontsluiting.

Figuur 10: Deelgebied 1 (dormaetini), noordhelling met oppervlakttemateriaal .

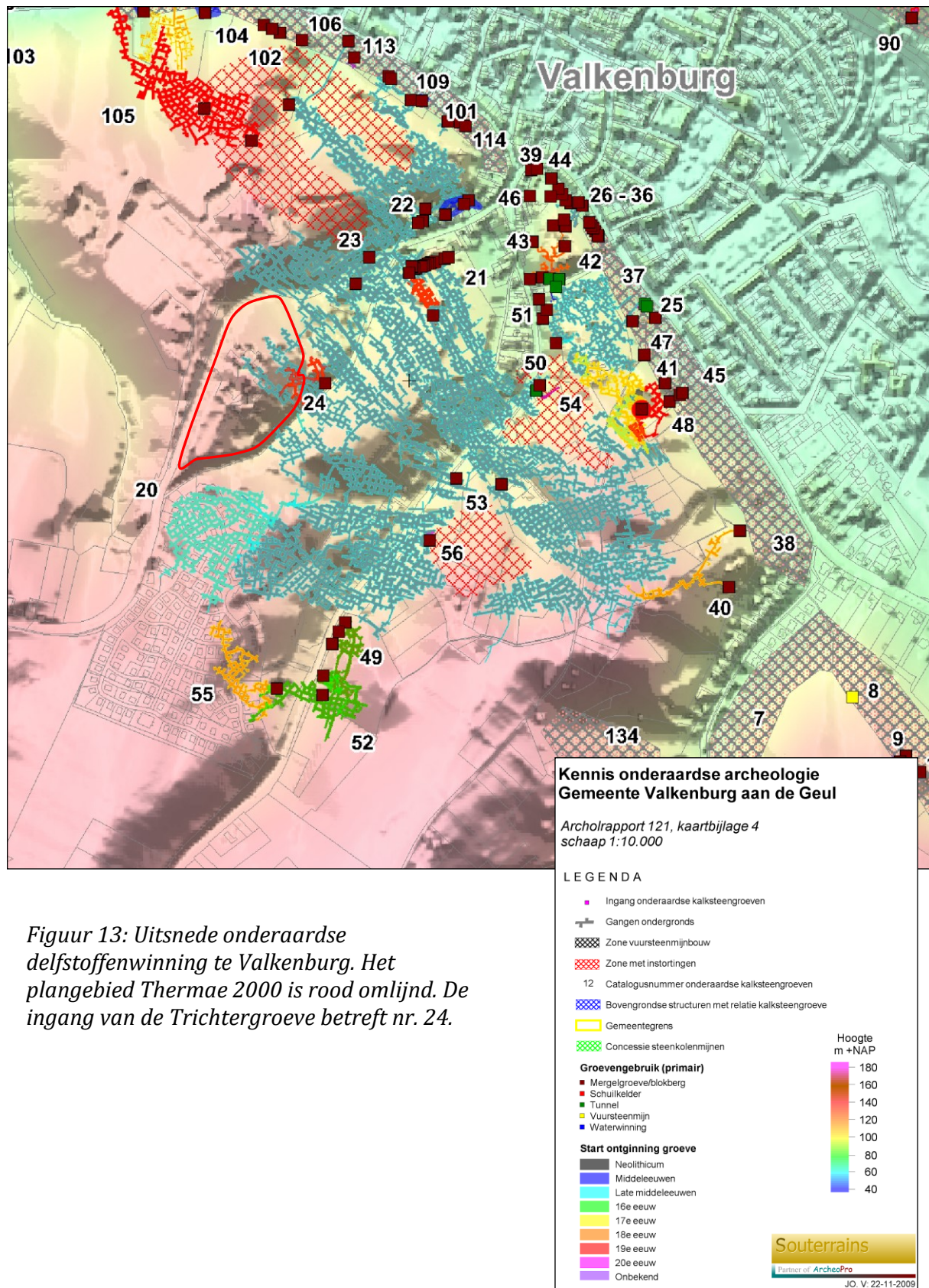

Figuur 11: Deelgebied 2 (belvédère-toren), Trichtergrubbe met toegang Trichtergroeve.

Figuur 12: Detailuitsnede AHN-hoogtebeeld met deellocaties.⁹

⁹ Bron ondergrond: www.ahn.nl. AHN4 DTM hillshade.

Figuur 13: Uitsnede onderaardse delfstoffenwinning te Valkenburg. Het plangebied Thermae 2000 is rood omlijnd. De ingang van de Trichtergroeven betreft nr. 24.

3 Conclusie en advies

Voor de gedeeltelijke herinrichting van het plangebied Thermae 2000 is in maart 2022 een nieuw masterplan gemaakt. Onderdeel van dit plan zijn ten opzichte van het plan uit 2017 twee nieuwe ontwikkellocaties: de dormaetine bungalows fase 1 in de zuidwestelijke hoek van het terrein en de belvédère-toren in de wand van de Trichtergrubbe, net buiten het Thermae 2000 terrein.

Voor beide locaties is vastgesteld dat deze een lage archeologische verwachting hebben voor alle perioden en alle complextypen inclusief prehistorische vuursteenmijnen in de Trichtergrubbe. De depressie in de noordwand van de Trichtergrubbe pal naast de torenlocatie betreft waarschijnlijk een grondverzakking (doline).

Op basis van de lage archeologische verwachting wordt geadviseerd om geen archeologisch vervolg onderzoek uit te voeren ter plaatse van de beide toegevoegde sublocaties.

Wel dient ter voorbereiding op de bouw van de toren zorgvuldig rekening te worden gehouden met een eventueel daarmee gepaard gaand stabiliteitsrisico voor de onderliggende Gemeentegrot en het hier aanwezige uiterste waardevolle ondergrondse groevelandschap.

In alle gevallen geldt dat indien bij toekomstige graafwerkzaamheden archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze direct gemeld dienen te worden bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Valkenburg a/d Geul.

Verklarende woordenlijst

AHN Actueel Hoogtebestand Nederland.
AMK Archeologische Monumentenkaart.
ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.
Archis Archeologisch Informatie Systeem.
BP: Before Present (present = 1950)
GIS Geografische InformatieSystemen.
GPS Global Positioning System.
IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden
IVO Inventariserend VeldOnderzoek.
KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.
-mv Onder maaiveld.
NAP Normaal Amsterdams Peil
PVA Plan van Aanpak.
PVE Programma van Eisen.
RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
SBB Standaard Boor Beschrijvingsmethode.
SIKB: Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Archeologische tijdschaal

Periode	Datering	
Midden- en Laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000	- 9000
Mesolithicum (midden steentijd)	9000	- 4500
Neolithicum (nieuwe steentijd)	4500	- 2000
Bronstijd	2000	- 800
IJzertijd	800	- 12 v. chr.
Romeinse tijd	12 v chr.	- 500 n. chr.
Vroege middeleeuwen	500	- 1000
Volle middeleeuwen	1000	- 1250
Late middeleeuwen	1250	- 1500
Nieuwe tijd	1500	- heden

Literatuur

Felder, W.M., 1998. Overzicht van de prehistorische vuursteen-exploitaties binnen het krijtgebied tussen Aken-Heerlen-Luik-Maastricht en Tongeren. In: P.C.M. Rademakers (red.) et al., De prehistorische vuursteenmijnen van Ryckholt - St. Geertruid. Nederlandse Geologische Vereniging, Afd. Limburg. 1998 (pp 169-192).

Felder, W.M., E.C.J.M. Felder, 2002. Stratigrafische plaats van de ondergrondse kalksteengroeven in het boven-krijt van Zuid-Limburg. In: Walschot, L., 2002, Mergel Gebroken, Een inventarisatie van ondergrondse Kalksteengroeven in Nederland.

Wijk, I.M. van en J. Orbons, 2009. Verleden met toekomst. Archeologische beleidskaart en groevenbeleidskaart voor Valkenburg aan de Geul. Archol rapport 121.

Zoom Industries, 2022. Masterplan Thermae 2022-2024.